

‘GEWONE’ FOTO VAN ONGEWONE DAAD

‘Als je zulke dingen durft, ben je een held’

Wat is een iconische oorlogsfoto? Gert Slings, Neerlandicus en publicist, hoeft niet lang na te denken. Toeval bracht hem zestig jaar geleden op het spoor van dat ene beeld van verzetsstrijder Johannes ter Horst, gemaakt tijdens de bevrijding van 54 gevangenen uit het Huis van de Bewaring in Arnhem.

Herman Haverkate
Enschede

Het lijkt zo maar een tafereel uit het dagelijks leven. Een man in een donkere regenjas stapt op de fiets. Op de achtergrond lopen twee vrouwen, vermoedelijk een moeder en een dochter, voorbij. Het is zondag 11 juni 1944, iets voor twee uur in Arnhem, en een van de grootste verzetsacties van de Tweede Wereldoorlog is in volle gang.

De man op de fiets is verzetsstrijder Johannes ter Horst uit Enschede. Verkleed als dominee is hij even daarvoor het Huis van Bewaring binnengevraagd, gevolgd door zes anderen van zijn groep waaronder Geert Schoonman en Piet Alberts, eveneens uit Enschede. 54 gevangenen worden bevrijd. Liepke Scheepstra (verzetsnaam Bob), de leider van de actie, heeft behalve twee pistolen ook een camera bij zich. Zijn foto is een van de zeldzame beelden gemaakt tijdens

een gewaagde actie van het verzet.

„Verzetsmensen hadden wel wat anders aan hun hoofd dan foto’s maken”, zegt Gert Slings. „Waarom hij gemaakt is? Geen idee. Maar hij bestaat. De vrouwen op de achtergrond behoren tot de mensen die zijn bevrijd. In kleine groepjes verlaten ze de gevangenis, met een bonkaart en een tientje. Johannes is na de bevrijding met zijn vrienden naar Apeldoorn gefietst. Dezelfde dag heeft hij in Zutphen nog een paar gevangenen bevrijd.”

Kopstuk van het verzet

De foto en figuur van Johannes ter Horst hangen al zestig jaar als een schaduw over zijn leven. Tien jaar geleden begon de Neerlandicus en publicist een onderzoek naar het leven van de verzetsstrijder die op 23 september werd gefusilleerd in Usselo. De resultaten daarvan publiceerde hij op een website die nog steeds groeit.

„Johannes ter Horst is een van de grote figuren uit het verzet. Net als zijn naamge-

▲▶ De Enschedese verzetsman Johannes ter Horst met fiets op de unieke foto van de actie in Arnhem. FOTO'S CARLO TERELLEN

noot, Johannes Post, heeft hij het niet overleefd. Waar Post een nationale held is geworden, is Ter Horst praktisch vergeten. Zijn daden worden soms zelfs toegeschreven aan Johannes Post.”

In 1956 ziet hij de foto voor de eerste keer. Slings gaat in Enschede studeren en komt in een kosthuis aan de Van Diemenstraat bij het echtpaar Minnie Schreurs en Henk Mulder. De foto, ter grootte van een ansichtkaart, hangt ingelijst op de schoorsteen naast een grote sleutel.

„Ik voelde meteen dat dat bijzonder was. Toen ik er mijn hospita naar vroeg, antwoordde ze: ‘Dat is Johannes ter Horst, mijn eerste man’. Ze was drie weken met hem getrouwd, toen hij werd gefusilleerd. Charles de Wolff, de bekende organist, heeft nog bij hun huwelijk gespeeld. Het vond in het diep-

ste geheim plaats in de pastorie naast de gereformeerde kerk aan de Wilhelminastraat.”

In de vier jaar dat hij in Enschede woont, komt hij steeds meer over Ter Horst te weten. „Tante Minie, mijn hospita, vertelde het verhaal over de bevrijding van de gevangenen in Arnhem. De foto en de sleutel heeft ze na de bevrijding gekregen van Scheepstra, de fotograaf. Acht verzetsstrijders of hun nabestaanden hebben die foto gekregen, als eerbetoon. In haar huis kwamen vaak weduwen van andere verzetsstrijders. Vooral op ver-

ZOEKEN NAAR FOTO'S

Het NIOD, het Historisch Centrum Overijssel (HCO) en deze krant zijn op zoek naar bijzondere foto's uit de oorlogstijd.

Insturen kan vanaf vandaag via de website www.overijsselviervrijheid.nl. De gekozen foto's moeten worden geüpload en voorzien van een korte toelichting. Uiterlijk 11 januari moeten alle inzendingen binnen zijn. Vijftig foto's worden gekozen voor een provinciale tentoonstelling in april. Een publieksstemming bepaalt welke 25 foto's in aanmerking komen voor het nationale overzicht *De Tweede Wereldoorlog in 100 foto's*. Het provinciale project is onderdeel van dit landelijke project

van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD). Volgens woordvoerder Ewout van der Horst van het HCO is een fotoproject van deze omvang uniek voor Nederland.

„Wij gaan ervan uit dat er nog steeds foto's zijn die we niet kennen. Die hoeven niet van grote gebeurtenissen te zijn, maar ook van hele gewone zaken uit het dagelijks leven, het gebrek aan voedsel of die trouwpartij in een jurk van parachutestof. Zo leggen we iets vast van hoe mensen deze periode hebben beleefd.” Commissaris van de Koning Andries Heidema geeft vrijdag in Zwolle het officiële startsein voor het project in Overijssel.

jaardagen praatten ze over het verleden. De tragiek van die mensen raakte me zeer.”

Hulp aan Joden

Johannes ter Horst - zoon van een bakker - en de zangeres Minnie Schreurs ontmoeten elkaar via de gereformeerde kerk in Enschede. Beiden werden actief in het verzet. Schreurs als koerierster, Ter Horst als leider van de Knokploegen (KP) in Twente.

„Hij begon met de hulp aan ondergedoken Joden. Toen een verzetsgroep geld begon te vragen voor voedselbonnen, was dat voor hem een reden om zelf met acties te beginnen. In de loop van 1944 breidden die zich steeds meer uit. Hij was bij meer dan vijftig acties betrokken, zonder dat er ooit iemand van zijn groep door de Duitsers is gepakt.”

De aanhouding van Ter Horst bij een gewone controle in Almelo betekende alsnog het einde. „Met zijn onverschrokkenheid dacht hij er ook dit keer doorheen te komen, maar het liep mis. De Duitsers hebben hem vreselijk mishandeld. Tante Minnie was getraumatiseerd. Ze heeft zelf ook verschrikkelijke dingen meegemaakt, onder meer tijdens de ontruiming van Huize Lidwina (het KP-hoofdkwartier) in Zenderen. De dood van Johannes heeft ze nooit kunnen verwerken. Ze

trouwde na de oorlog opnieuw met oom Henk, ook een oud-verzetsman en weduwnaar. Zelf zong ze veel, meestal met Charles de Wolff. Vaak ook zat ze thuis achter het harmonium te zingen. Soms kon ze dan ineens ophouden. Dan hoorde je de emotie in haar stem en verliet ze de kamer in tranen. Ze is uiteindelijk in 1991 overleden in een verpleeghuis aan de boulevard. Haar lichaam is bijgezet in het graf van Johannes.”

Ontroerend

Behalve twee straatnamen (in Enschede en Almere) en een website is er niet veel meer dat aan Johannes ter Horst herinnert. Ook dat maakt de foto in Arnhem voor Slings bijzonder. „Ik wist helemaal niet dat hij nog bestond. Tien jaar geleden was hij nog onvindbaar. Minie en Henk zijn kinderloos gestorven. Ik ben ervan uitgegaan dat hij was verdwenen.”

Een paar jaar geleden ontdekte hij de foto alsnog. Bennie en en Jeanette ten Heuw, familieleden van Minnie Schreurs, meldden zich bij Slings. De originele foto bleek uit de lijst te zijn gehaald en zat in een album uit de nalatenschap van de oud-verzetsstrijdster, bewaard bij de familie Ten Heuw in huis.

„Een ontroerend moment. Opeens stond ik weer in die kamer bij Minnie Schreurs en hoorde ik weer haar stem. Zowel zichzelf als Johannes waren diepgelovige mensen. Johannes kende geen angst. Dat blijkt wel uit deze foto. Ik zie hem met eerbied en dankbaarheid. Als je zulke dingen durft, ben je een held.”

Johannes ter Horst is een van de grote figuren uit het verzet, al is hij praktisch vergeten

– Gert Slings

De Duitsers hebben hem na zijn arrestatie vreselijk mishandeld

– Gert Slings